

Regulatory aspect]. Visnyk pisladyplomnoi osvity. Seriya «Pedahohichni nauky». 24 (53). S. 138-152. [in Ukrainian]

16. Pidhotovka maibutnikh pedahohiv do vykorys-tannia informatsiynokomunikatsiynykh tekhnolohii v profesiinii diialnosti : monohrafiia (2020) [Preparation of future teachers for the use of information and communication technologies in professional activity: Monograph]. / za zah. red.: Voitovycha I.S. / uporiad. Hnedko N.M. Luts'k. 277 s. [in Ukrainian]

17. Riabets, S. I. (2024). Shtuchnyi intelekt yak zasib IKT [Artificial intelligence as a means of ICT]. Obrii. URL: http://obrii.org.ua/usec/storage/article/Ryabets_2024_229.pdf (data zvernennia: 24.09.2025). [in Ukrainian]

18. Tarasenko, N. (2023). Shtuchnyi intelekt: dosiahnennia v rozrobtsi ta ryzyky podalshoho rozvytku [Artificial intelligence: Achievements in development and risks of further growth]. Shliakhy rozvytku ukrainskoi nauky: suspilnyi dyskurs. № 4(186). S.15–31. [in Ukrainian]

19. Tkachov, S. I., Tkachov, A. S., Makhnovskiy, S. S. (2024). Vykorystannia Internetu rechei u haluzi osvity [The use of Internet of Things in the field of education]. Innovatsiina pedahohika. Vyp. 69. t. 2. S. 245–249. [in Ukrainian]

20. Tkachuk, H., Medvedieva, M. (2023). IKT yak zasib formuvannia informatsiino-tsyfrovoi kompetentnosti studentiv pedahohichnykh universytetiv [ICT as a means of forming information and digital competence of students of pedagogical universities]. Molod i rynok. № 1 (209). S. 74–80. [in Ukrainian]

21. Shevchenko, V. R. (2016). Khmarni tekhnolohii yak skladova formuvannia IKT-kompetentnosti vchyteliv matematyky [Cloud technologies as a component of the formation of ICT competence of mathematics teachers]. Materialy konferentsii. Zhytomir: Zhytomirskiy derzhavnyi universytet imeni Ivana Franka, 2016. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/06/270.pdf> (data zvernennia: 24.09.2025). [in Ukrainian]

22. Shevchuk, L. D., Kobylska, O. B., Shevchuk, O. M. (2022). Khmarni tekhnolohii u formuvanni tsyfrovoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv informatyky [Cloud technologies in the formation of digital competence of future

computer science teachers]. Innovatsiina pedahohika. Vyp. 44. t. 2. S. 127–133. [in Ukrainian]

23. Aldowah, H., Rehman, S.U., Ghazal, S., Umar, I.N. (2017). Internet of Things in Higher Education : A Study on Future Learning. Paper presented at the Journal of Physics: Conference Series. P. 45-56. [in English]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ВЕЛИКДАН Юлія – старший викладач кафедри теорії і методики технологічної освіти та комп'ютерної графіки Університету Григорія Сковороди в Переяславі.

Наукові інтереси: формування ікт-компетентності майбутніх педагогів засобами сучасних інформаційно-технічних технологій.

ХИЩЕНКО Олег – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики технологічної освіти та комп'ютерної графіки, Університет Григорія Сковороди в Переяславі.

Наукові інтереси: формування ікт-компетентності майбутніх педагогів засобами сучасних інформаційно-технічних технологій.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

VELYKDAN Yuliya – senior lecturer at the Department of Theory and Methodology of Technological Education and Computer Graphics, Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav.

Scientific interests: formation of ict competence of future educators by means of modern information and technical technologies.

KHYSHCENKO Oleh – candidate of Pedagogical Science, associate professor of the Department of Theory and Methodology of Technological Education and Computer Graphics, Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav.

Scientific interests: formation of ict competence of future educators by means of modern information and technical technologies.

Стаття надійшла до редакції 13.09.2025 р.

Стаття прийнята до друку 23.09.2025 р.

УДК 378.147:34(4–672ЄС)"20"

DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-221-154-160

ГОНЧАРЕНКО Леся –

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри юридичних дисциплін Сумської філії

Харківського Національного університету внутрішніх справ

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0750-7344>

e-mail: goncharenkosspu@gmail.com

ТРАНСФОРМАЦІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ПРАВА В КРАЇНАХ ЄС: ВІД НАЦІОНАЛЬНИХ ТРАДИЦІЙ ДО НАДНАЦІОНАЛЬНОГО ВИМІРУ

У контексті глобалізаційних процесів з одного боку й поглиблення європейської інтеграції з іншого, особливої ваги набуває проблема узгодження систем професійної підготовки фахівців у галузі права. Історико-порівняльний аналіз розвитку юридичної освіти у XX столітті дає змогу простежити складний шлях європейзації правничої підготовки – від розділених національних моделей до поступового формування спільних освітніх і професійних стандартів. Європейські ініціативи у сфері вищої освіти, зокрема Болонський процес, а також уніфікація правових систем країн-членів ЄС зумовили необхідність переосмислення змісту, структури та цілей юридичної освіти. У цьому контексті звернення до історичного досвіду є не лише науково значущим, а й практично необхідним для вироблення стратегій модернізації вітчизняної системи підготовки юристів відповідно до європейських і світових тенденцій.

Мета статті полягає в окресленні історичних засад і тенденцій розвитку професійної підготовки фахівців у галузі права в країнах Європейського Союзу у XX – на початку XXI ст. у контексті переходу від національних освітніх традицій до наднаціональної моделі правничої освіти.

Виявлено, що трансформаційні процеси у професійній підготовці фахівців у галузі права відбувалися під впливом глибоких суспільно-політичних, економічних і культурних змін XX століття. Від традиційної моделі національно орієнтованого навчання право поступово еволюціонувало до інтеграційної парадигми, у межах якої акцент змістився на формування спільних європейських цінностей, компетентностей та правових підходів. Європейська юридичної освіти сприяла гармонізації навчальних програм,

розвитку міжуніверситетського співробітництва, академічної мобільності та формуванню спільного ринку праці для юристів у межах ЄС. Разом з тим, процес зближення національних систем юридичної освіти не є завершеним і супроводжується низкою викликів – зокрема, необхідністю балансування між збереженням національної правової ідентичності та впровадженням наднаціональних стандартів. Актуальним залишається питання узгодження змісту освітніх програм із вимогами сучасного європейського правового простору, забезпечення міждисциплінарності та практичної спрямованості підготовки майбутніх фахівців.

Ключові слова: професійна підготовка, фахівці в галузі права, вища юридична освіта, історичні засади, країни ЄС.

HONCHARENKO Lesia –

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Legal Disciplines of Sumy Branch of Kharkiv National University of Internal Affairs

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0750-7344>

e-mail: goncharenkosspu@gmail.com

TRANSFORMATIONS IN PROFESSIONAL TRAINING OF LEGAL PROFESSIONALS IN EU COUNTRIES: FROM NATIONAL TRADITIONS TO THE SUPRANATIONAL DIMENSION

In the context of globalization processes on the one hand and deepening European integration on the other, the problem of harmonizing the systems of professional training of legal professionals is gaining particular importance. Historical and comparative analysis of legal education development in the 20th century allows us to trace the complex path of Europeanization of legal training – from fragmented national models to the gradual formation of common educational and professional standards. European initiatives in the field of higher education, particularly the Bologna Process, as well as the unification of the legal systems of the EU member states, have necessitated a rethinking of the content, structure and goals of legal education. In this context, turning to historical experience is not only scientifically significant, but also practically necessary for developing strategies for modernizing the domestic system of training lawyers in accordance with the European and world trends.

The purpose of the article is to outline the historical foundations and trends in the development of professional training of legal professionals in the countries of the European Union in the 20th – early 21st centuries in the context of the transition from national educational traditions to a supranational model of legal education.

It was found that the transformation processes in the professional training of legal professionals took place under the influence of profound socio-political, economic and cultural changes of the 20th century. From the traditional model of nationally oriented training, law gradually evolved to an integration paradigm, within which the emphasis shifted to the formation of common European values, competences and legal approaches. The Europeanization of legal education contributed to the harmonization of curricula, the development of inter-university cooperation, academic mobility and the formation of a common labor market for lawyers within the EU. At the same time, the process of convergence of national legal education systems is not complete and is accompanied by several challenges – in particular, the need to balance between preserving national legal identity and implementing supranational standards. The issue of harmonizing the content of educational programs with the requirements of the modern European legal space, ensuring interdisciplinarity and practical orientation of the training of future specialists remains relevant.

Key words: professional training, legal professionals, higher legal education, historical foundations, EU countries.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. У контексті глобалізаційних процесів з одного боку й поглиблення європейської інтеграції з іншого, особливої ваги набуває проблема узгодження систем професійної підготовки фахівців у галузі права. Незаперечним є факт, що право, як соціальний інститут і як наука, виступає одним із базових механізмів регулювання суспільних відносин, а тому якість юридичної освіти безпосередньо впливає на ефективність функціонування правових систем і розвиток демократичних інституцій. В умовах утвердження єдиного європейського правового простору актуалізується потреба осмислення історичного досвіду становлення та трансформації моделей юридичної освіти в країнах Європейського Союзу, зокрема тих процесів, що відбувалися на межі переходу від національних традицій до наднаціональних форм правового регулювання.

Історико-порівняльний аналіз розвитку юридичної освіти у ХХ столітті дає змогу простежити складний шлях європеїзації правничої підготовки – від розділених національних моделей до поступового формування спільних освітніх і професійних стандартів. Європейські ініціативи у сфері вищої освіти, зокрема Болонський процес, а також уніфікація правових систем країн-членів ЄС зумовили необхідність переосмислення змісту, структури та цілей юридичної освіти. У цьому контексті

звернення до історичного досвіду є не лише науково значущим, а й практично необхідним для вироблення стратегій модернізації вітчизняної системи підготовки юристів відповідно до європейських і світових тенденцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Гене́за вищої юридичної освіти та професійної підготовки стала предметом наукових розвідок таких українських дослідників, як Н. Арабаджи (гене́за виникнення юридичної освіти й науки в Україні від її зародження у XVII–XVIII століттях до сучасного етапу реформування в незалежній Україні); Р. Вереша (інновації та перспективи розвитку сучасної правничої освіти в умовах глобальних викликів); П. Горінов та О. Макарова (реформування вищої юридичної освіти в Україні в контексті її адаптації до європейських освітніх стандартів); Н. Костова (сучасний стан і тенденції розвитку вищої юридичної освіти в Україні); Н. Павлюк (формування у процесі юридичної освіти правової культури та правосвідомості майбутніх юристів); А. Серединко (теоретико-історичний аналіз становлення та розвитку української вищої юридичної освіти); І. Торончук та Т. Грекул-Ковалик (огляд чинників, що сприяють рівному доступу до юридичної освіти за законодавством країн загальної системи права, зокрема США й Англії) та ін.

Водночас, цілісного дослідження генези вищої юридичної освіти в країнах Європейського Союзу поки що здійснено не було.

Мета статті – окреслити історичні засади й тенденції розвитку професійної підготовки фахівців у галузі права в країнах Європейського Союзу у XX – на початку XXI ст. у контексті переходу від національних освітніх традицій до наднаціональної моделі правничої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Історія правової освіти та професійної підготовки фахівців у галузі права становить невід’ємну складову генези університетської освіти, водночас виходячи за її межі. Юридичні факультети традиційно функціонують на перетині двох сфер – академічної та правової, що зумовлює їхню особливу природу. Значна частина професорсько-викладацького складу юридичних факультетів тісніше пов’язана з практичною юридичною діяльністю, ніж із представниками інших академічних дисциплін. У багатьох випадках науково-педагогічні працівники поєднують академічну діяльність із юридичною практикою, що робить суто теоретичних дослідників порівняно рідкісним явищем у структурі юридичних шкіл. Останні, як правило, спеціалізуються на менш практичних, а відтак периферійних напрямках, таких як філософія права.

На відміну від інших наукових дисциплін, право має переважно національний характер, а не універсальний, оскільки його зміст, структура та розвиток зумовлені особливостями національного законодавства, правової культури та професійної практики. Саме ці чинники сформували сучасну модель юридичної освіти у другій половині XX століття, поряд із глобальними процесами еволюції науки й освіти – аспектом, який часто залишається поза увагою навіть серед науковців-правників у дискусіях щодо історії, сучасного стану чи реформування юридичних факультетів. Незважаючи на це, юридичні школи зробили вагомий внесок у загальний розвиток європейських університетів. Водночас специфічність правової сфери обумовила виникнення унікальних еволюційних тенденцій у межах юридичних факультетів, що виокремлюють їх серед інших академічних структур [3].

Одним із найбільш показових прикладів таких трансформацій стала зміна глобального лідерства у сфері юридичних досліджень після Другої світової війни. Європейські університети, які протягом тривалого часу утримували провідні позиції в галузі права, поступилися своїм місцем американським науковим центрам. Така зміна була зумовлена низкою факторів, серед яких – політичне й економічне домінування Сполучених Штатів, а також еміграція багатьох видатних німецьких учених-юристів у 1930-х роках, передусім до США та Великої Британії [1]. Цей процес відображав загальні тенденції у світовій науці, коли Сполучені Штати поступово замінили Німеччину в ролі наукового лідера, зокрема за кількістю лауреатів Нобелівської премії.

Проте занепад німецької правової науки розпочався ще до 1930-х років. Після масштабних

реформ на початку XIX століття європейські держави створили власні національні правові системи, поступово відмовляючись від *ius commune* – спільної правової традиції, що домінувала в Європі раніше. Унаслідок цього процесу юридична освіта та правова наука набули дедалі виразнішого національного характеру, втрачаючи універсальність і транскордонний вплив. Винятком упродовж певного часу залишалася Німеччина, де відсутність політичного об’єднання до 1871 року сприяла збереженню *ius commune*. Це забезпечило німецьким юристам можливість не лише утримати, а й посилити провідні позиції в європейській правовій науці, здобуті ще у XVIII столітті.

Однак після проведення Німеччиною в 1900 році реформи системи приватного права, яка остаточно націоналізувала її правову систему, універсальний статус німецької юридичної науки поступово зник. Навіть без драматичних наслідків нацистської доби та масової еміграції вчених, німецьке право вже перебувало на шляху втрати свого домінування, хоча цей процес міг би мати більш поступовий характер. Злочини, скоєні нацистським режимом, остаточно підірвали моральний авторитет німецької правової школи, навіть попри те, що її представники зберігали високий рівень інтелектуальної компетентності. Усвідомлюючи наслідки цих подій, німецькі правничі кола в післявоєнний період продемонстрували короткочасне відродження інтересу до досліджень природного права, що розглядалося як спроба моральної та інтелектуальної реабілітації правової науки [7].

Вплив німецьких юристів-емігрантів у Сполучених Штатах, так само як і вплив американської правової науки на європейський континент, виявився значно менш вираженим порівняно з іншими галузями знань. Це пояснюється переважно національним характером права, який обмежував можливості для вільного обміну ідеями між правовими системами різних країн. Унаслідок цього внесок німецьких правників, які знайшли притулок у США, був здебільшого зосереджений у тих сферах, де національний компонент відіграв меншу роль або був відсутнім узагалі. До таких галузей належали філософія права, історія права, римське право, міжнародне публічне та приватне право, а також порівняльне право. Проте навіть у межах цих напрямів визнання наукових досягнень часто вимагало від емігрантів проходження додаткової професійної або академічної адаптації [5].

Той самий бар’єр національної обумовленості права перешкодив і зворотному процесу – проникненню американських правових концепцій до Європи. Незважаючи на те, що Сполучені Штати стали популярним напрямом для післядипломної освіти серед європейських юристів, трансфер американських правових теорій відбувався обмежено. Такі впливові інтелектуальні рухи, як школа «Право та економіка» чи «Критичні правові дослідження», не здобули широкого поширення в європейських академічних колах. Європейська юридична освіта та дослідження зберегли переважно позитивістський характер і залиша-

ються зорієнтованими на авторитетні джерела, дотримуючись принципу, за яким право визнається законодавцем, судовими інституціями та визнаними науковими авторитетами. Попри це, слід зазначити наявність певних винятків із такої тенденції. Наприклад, хоча традиційна форма лекцій у більшості європейських університетів не була замінена американським методом кейсів, заснованим на аналізі судових прецедентів через сократівський діалог між викладачем і здобувачами освіти, у європейському освітньому просторі поширення набули кейс-буки (case-books), створені за зразком американських. Однак вони застосовуються переважно для ілюстрації усталених правових норм, а не для розвитку навичок аргументації чи критичного мислення, що становлять основу американського підходу.

Неможливість повноцінного впровадження методу кейсів у європейській правничій освіті пояснюється не лише відмінностями правових культур, а й соціально-освітніми трансформаціями, які відбулися після Другої світової війни. Масова демократизація доступу до освіти в Європі, що розпочалася в 1960-х роках, суттєво змінила функціонування юридичних факультетів. Адміністрації університетів та національні уряди часто розглядали юридичну освіту як відносно недорогу у фінансуванні, вважаючи, що збільшення чисельності студентів в аудиторіях не потребує пропорційного зростання витрат, доки кількість місць у лекційних залах дозволяє їх розміщення. У результаті юридичні факультети дедалі частіше працювали з великими потоками здобувачів освіти, які налічували сотні осіб, без належного посилення кадрового чи матеріально-технічного забезпечення.

У багатьох країнах Європи юридичні факультети стали одними з найменш фінансово забезпечених структур університетів, навіть попри той факт, що професори права дедалі частіше залучалися до консультативної діяльності при розробленні законодавчих ініціатив для урядів [9]. Попри обмежені ресурси та інституційні труднощі, саме в 1960-х роках спостерігалось зростання популярності юридичних факультетів серед здобувачів освіти. Це було зумовлено кількома факторами. По-перше, юридична освіта вважалася універсальною інтелектуальною підготовкою, що відкривала шлях до престижних професій або високих адміністративних посад. По-друге, процес навчання у сфері права, попри його тривалість, часто сприймався як менш інтенсивний порівняно з іншими галузями знань. Як наслідок, юридичні факультети поступово перетворилися на своєрідний «притулок» для здобувачів освіти, які прагнули здобути диплом із меншими академічними зусиллями. Ця тенденція була особливо вираженою в країнах латинської правової традиції, тоді як у Північній Європі подібні явища мали значно менший масштаб.

Поступове зростання популярності юридичних студій, яке тривало впродовж другої половини XX століття, згодом спричинило низку нових викликів у цій галузі. Незважаючи на те, що здобуття юридичної освіти залишається необ-

хідною передумовою для вступу до більшості правничих професій, самої академічної підготовки вже недостатньо для практичної діяльності в правовій сфері. Збільшення кількості випускників юридичних факультетів, які прагнуть розпочати кар'єру юристів, адвокатів, суддів або нотаріусів, зумовило посилення вимог до професійного відбору. Сучасні правові системи встановили обов'язковість додаткової професійної підготовки або складання спеціалізованих кваліфікаційних іспитів. У Німеччині, наприклад, проведення таких іспитів належить до компетенції регіональних органів влади, тоді як у більшості інших європейських країн доступ до юридичних професій контролюють професійні асоціації та палати.

На відміну від багатьох університетських факультетів, що після Другої світової війни поступово здобули ширшу автономію, юридичні школи залишалися під впливом професійних правничих організацій. Останні, маючи переважно консервативний характер, стримували процес модернізації освітніх програм і перешкоджали впровадженню інноваційних методів як у юридичну освіту, так і в наукові дослідження [2]. Водночас підвищення суспільного статусу та авторитету практикуючих юристів сприяло поступовому зниженню престижу науково-теоретичного напрямку юридичної діяльності, особливо у Франції, де підготовка правників традиційно здійснюється у спеціалізованих професійних закладах поза межами університетів.

Спроби інтегрувати теоретичну та практичну складові в межах університетської юридичної освіти, як це відбувалося в Німеччині в період між 1971 і 1984 роками, не мали значного успіху. У цілому професійна орієнтація юридичних спеціальностей, яку обирають здобувачі освіти з прагматичними мотивами, зумовила зміщення акцентів у бік більш прикладного та утилітарного змісту навчальних програм. Таке переорієнтування призвело до скорочення або повної ліквідації курсів метаюридичного характеру, зокрема дисциплін, присвячених римському праву, яке впродовж століть залишалося наріжним каменем правничої освіти поряд із канонічним правом.

Крім посилення впливу професійної спільноти, додатковим чинником, що ускладнив юридичну освіту, стало суттєве розширення сфери правового регулювання. Європейські держави, подібно до Сполучених Штатів, поступово перетворилися на «суспільства під владою юристів» (lawyer's nations) [4]. У повоєнний період право проникло практично в усі сфери суспільного життя – від промисловості та сільського господарства до охорони здоров'я, освіти й спорту. Це спричинило появу численних спеціалізованих галузей права, таких як авіаційне, медичне чи спортивне, які нині все частіше викладаються в університетах, хоча переважно у формі факультативних курсів.

Попри зростання значущості таких напрямів, як страхове або трудове право, які безпосередньо впливають на повсякденне життя громадян, вони досі не завжди посідають належне місце у структурі юридичних навчальних програм. Водночас

розширення сфери дії права відображає його всеохопну суспільну функцію як інструменту державного управління та соціальної інженерії. Як наслідок, у сучасних умовах посилюється значення публічного права, що регулює відносини між державою та громадянами, тоді як роль приватного права, яке визначає відносини між окремими особами, відносно зменшилася.

Однак, незважаючи на такі тенденції, у більшості європейських юридичних факультетів саме приватне право продовжує домінувати в навчальних планах. Це зумовлено як історичною традицією, так і стійким впливом професорсько-викладацького складу, що спеціалізується в цій галузі. Варто зазначити, що публічне право набуло статусу самостійної навчальної дисципліни лише в XVII столітті, а в деяких країнах – навіть пізніше. Така інституційна інерція зберігає традиційну структуру юридичної освіти, що тяжіє до приватноправової парадигми, попри зміну суспільних реалій і розширення сфер правового регулювання.

Розвиток публічного права, хоча й відображає зростання ролі держави, має відносно обмежене значення порівняно зі стрімким розширенням законодавства. На відміну від інших наукових галузей, де основоположні принципи залишаються відносно стабільними, право перебуває у стані постійних трансформацій. Часті зміни законодавчих рамок та активізація суддів у формуванні прецедентного права суттєво зменшили можливості правознавців для глибоких теоретичних досліджень. Унаслідок цього їхня діяльність часто зводиться до аналізу й коментування нещодавніх законодавчих новацій, що послаблює академічний авторитет юридичної науки в університетському середовищі. Водночас уникнення практичної орієнтації в науковій роботі загрожує поглибленням розриву між академічним і професійним правничими колами [8].

Починаючи з 1960-х років, з'явилися численні критичні голоси, які наполягали, що юридична освіта має формувати не лише носіїв знань про закон, а й усебічно розвинених фахівців. Проте ця трансформація так і не відбулася: постійне зростання обсягу законодавства й судової практики лише ускладнили навчальний процес. Хоча викладачі декларують орієнтацію на фундаментальні принципи, на практиці іспити дедалі частіше перевіряють знання дрібних деталей.

Однією з реакцій на законодавче перевантаження став заклик до дерегуляції, який у 1970-х роках активно підтримував рух «Закон та економіка» у США. У Європі він набув певного поширення у 1980-х роках, однак його вплив був обмеженим через асоціацію з неоліберальною політикою, що суперечила моделі соціальної держави. Парадоксально, але 1990-ті роки ознаменувалися черговим сплеском нормотворчої активності. Іншим шляхом подолання надмірної фрагментації правового простору стала спеціалізація. Хоча вона дедалі ширше впроваджується як у професійну практику, так і в юридичні дослідження, багато представників професії досі віддають перевагу універсалізму, що відображено і в навчальних планах більшості університетів.

Незважаючи на це, спеціалізація продовжує посилюватися, водночас спричиняючи ізоляцію окремих галузей і ускладнюючи міждисциплінарну інтеграцію правових знань.

Вплив описаних тенденцій суттєво відрізнявся між країнами, що пояснюється як особливостями університетських систем, так і відмінностями національних правових традицій. Показовим є приклад Англії, де правова освіта розвивалася відносно автономно, а університети тривалий час відігравали другорядну роль. Лише після Другої світової війни більшість практикуючих юристів почали визнавати можливість академічного викладання англійського права – питання, яке ще у 1883 році поставив А. В. Дайсі. Згодом університети посіли провідне місце в юридичних дослідженнях, хоча навіть наприкінці XX століття можна було стати адвокатом без ступеня бакалавра права.

Попри національні відмінності, поступово відбувається зближення європейських правових систем, що зумовлює гармонізацію юридичної освіти і науки. Головним каталізатором цього процесу стала європейська інтеграція, розпочата в 1950-х роках. Спочатку її вплив на університети був мінімальним: у більшості країн навіть до 1990-х років європейське право не входило до обов'язкових навчальних програм. Проте європеїзація кинула виклик традиційному уявленню про право як суто національний феномен.

Історично університетська юридична освіта зосереджувалася на внутрішньому праві, а здобуті кваліфікації визнавалися лише в межах держави. Починаючи з 1970-х років, зусилля інституцій Європейських співтовариств були спрямовані на взаємне визнання юридичних дипломів. Унаслідок директив 1977, 1989 і 1995 років, а також низки судових рішень, у 1990-х роках сформувався відкритий ринок для юристів у межах ЄС [6]. Проте університетська освіта все ще зосереджена переважно на національному праві, а не на міждержавному чи європейському вимірі.

З метою подолання цього розриву низка університетів почала розширювати програми з європейського та порівняльного права. Окремі науковці висловили ідею створення європейських правничих шкіл, подібних до американських національних юридичних шкіл, де викладаються загальні принципи права, спільні для всіх штатів. Європейський аналог мав би навчати універсальних принципів, спільних для всіх країн-членів ЄС.

Першою спробою реалізації цієї концепції стала Європейська школа права Маастрихтського університету, заснована в 1995 році. Проте її впровадження виявило низку труднощів: студенти все ще мусили опановувати голландське право, а викладачам бракувало методичних засад для викладання нового предмета. До 1990-х років більшість підручників, юридичних журналів і збірників судових рішень залишалися національно орієнтованими. Лише у 2000-х роках європейські дослідники почали систематично узагальнювати спільні принципи континентального права [10], а Комісія Ландо підготувала один із найвпливовіших проєктів – «Принципи європейського договірного

права» (Principles of European Contract Law), що став важливою віхою на шляху до уніфікації європейської правової науки.

Ентузіазм, який супроводжував спроби уніфікації європейського права, був надзвичайно потужним і охопив як наукові кола, так і політичні інституції. У 2001 році Європейський Парламент прийняв резолюцію, що закликала до створення єдиного комплексу норм договірного права держав-членів до 2010 року (Resolution for the Approximation of the Civil and Commercial Law of the Member States). Хоча ця мета виявилася амбітною, уже через два роки Європейська Комісія представила більш реалістичну ініціативу – План дій для створення більш узгодженого європейського договірного права, спрямований на розроблення «спільної системи координат», яка мала би стати основою для гармонізації договірного права в межах ЄС (Communication from the Commission to the European Parliament and Council, A More Coherent European Contract Law – An Action Plan).

Отже, еволюція європейської юридичної освіти та науки у другій половині XX – на початку XXI століття відображає складний процес балансування між національною правовою ідентичністю та наднаціональними інтеграційними тенденціями. Від занепаду універсального *ius commune* до формування ідеї спільного європейського правового простору шлях юридичної науки позначений як внутрішніми суперечностями, так і поступовою відкритістю до співпраці. Європейська інтеграція стимулювала не лише уніфікацію законодавства, але й трансформацію академічного середовища, яке дедалі більше усвідомлює потребу в підготовці правників, здатних діяти в єдиному європейському правовому контексті. Таким чином, процес європеїзації права став не лише політичним чи нормативним проектом, а й інтелектуальною платформою для переосмислення самої сутності професійної підготовки фахівців у галузі права у Європі.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Підсумовуючи отримані в ході дослідження результати, зауважимо, що трансформаційні процеси у професійній підготовці фахівців у галузі права відбувалися під впливом глибоких суспільно-політичних, економічних і культурних змін XX століття. Від традиційної моделі національно орієнтованого навчання право поступово еволюціонувало до інтеграційної парадигми, у межах якої акцент змістився на формування спільних європейських цінностей, компетентностей та правових підходів. Європеїзація юридичної освіти сприяла гармонізації навчальних програм, розвитку міжуніверситетського співробітництва, академічної мобільності та формуванню спільного ринку праці для юристів у межах ЄС. Разом з тим, процес зближення національних систем юридичної освіти не є завершеним і супроводжується низкою викликів – зокрема, необхідністю балансування між збереженням національної правової ідентичності та впровадженням наднаціональних стандартів. Актуальним залишається питання

узгодження змісту освітніх програм із вимогами сучасного європейського правового простору, забезпечення міждисциплінарності та практичної спрямованості підготовки майбутніх фахівців.

У цьому контексті перспективи подальших наукових розвідок убагачуються в поглибленому вивченні моделей професійної підготовки фахівців у галузі права окремих країн ЄС, аналізі механізмів їхньої інтеграції в європейський освітній простір, а також у порівнянні цих підходів із тенденціями розвитку вищої юридичної освіти в Україні.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Beatson J., Zimmermann R. (eds.). *Jurists Uprooted. German Speaking Emigré Lawyers in Twentieth Century Britain*. Oxford: Oxford University Press. 2004.
2. Feldman M. The Transformation of an Academic Discipline: Law Professors in the Past and Future (or Toy Story Too). *Journal of Legal Education*. 2004. Vol. 54. P. 471-498.
3. Flauss J.-F. *Deux siècles d'enseignement de droit constitutionnel: esquisse d'un bilan // L'enseignement du droit constitutionnel* / ed. by Flauss J.-F. Brussels: Bruylant. 2000. P. 204-205.
4. Glendon M.A. *A Nation under Lawyers. How the Crisis in the Legal Profession is transforming American Society*. Cambridge (Mass.): Harvard University Press, 1996.
5. Graham K. The Refugee Jurist and the American Law Schools, 1933–1941. *American Journal of Comparative Law*. 2002. Vol. 50. P. 777-818.
6. Schneider H. The Free Movement of Lawyers in Europe and its Consequences for the Legal Profession and the Legal Education in the Member States // *Towards a European Ius Commune in Legal Education and Research* / ed. by Faure M., Smits J., Schneider H. Antwerp: Intersentia. 2002. P. 15-38.
7. Stolleis M. Reluctance to Glimpse in the Mirror: the Changing Face of German Jurisprudence after 1933 and post-1945 // *Darker Legacies of Law in Europe. The Shadow of National Socialism and Fascism over Europe and its Legal Traditions* / ed. By Joerges C., Ghaleigh N. Oxford: Hart Publishing. 2003. P. 1-18.
8. Twining W., Farnsworth W., Vogenauer S., Tesón F. *The Role of Academics in the Legal System // The Oxford Handbook of Legal Studies* / ed. by Cane P., Tushnet M. Oxford: Oxford University Press. 2003. P. 940.
9. Wahl R. Die Misere der Betreuungsrelation in der Juristenausbildung. Wie eine Juristenausbildung durch gesetzlich vorgesehene Normen denaturiert wird // *Juristenausbildung zwischen Internationalität und Individualität* / ed. by Stempel D. Baden-Baden: Nomos. 1998. P. 379-394.
10. Zimmermann R. *Roman Law, Contemporary Law, European Law. The Civilian Tradition Today*. Oxford: Oxford University Press, 2001. P. 108-109.

REFERENCES

1. Beatson, J., Zimmermann, R. (eds.) (2004). *Jurists Uprooted. German Speaking Emigré Lawyers in Twentieth Century Britain*. Oxford, Oxford University Press. [in English]
2. Feldman, M. (2004). The Transformation of an Academic Discipline: Law Professors in the Past and Future (or Toy Story Too). *Journal of Legal Education*. 54. Pp. 471-498. [in English]
3. Flauss, J.-F. (2000). *Deux siècles d'enseignement de droit constitutionnel: esquisse d'un bilan*. In J.-F. Flauss, *L'enseignement du droit constitutionnel*, (pp. 204-205). Brussels. Bruylant. [in English]
4. Glendon, M.A. (1996). *A Nation under Lawyers. How the Crisis in the Legal Profession is transforming American*

Society. Cambridge (Mass.), Harvard University Press. [in English]

5. Graham, K. (2002). The Refugee Jurist and the American Law Schools, 1933-1941. *American Journal of Comparative Law*. 50. Pp. 777-818. [in English]

6. Schneider, H. (2002). The Free Movement of Lawyers in Europe and its Consequences for the Legal Profession and the Legal Education in the Member States. In Faure, M., Smits, J. & Schneider, H. (eds.), *Towards a European Ius Commune in Legal Education and Research*, (pp. 15-38). Antwerp. Intersentia. [in English]

7. Stolleis, M. (2003). Reluctance to Glimpse in the Mirror: the Changing Face of German Jurisprudence after 1933 and post-1945. In C. Joerges and N. Ghaleigh (eds.), *Darker Legacies of Law in Europe. The Shadow of National Socialism and Fascism over Europe and its Legal Traditions*, (pp. 1-18). Oxford, Hart Publishing. [in English]

8. Twining, W., Farnsworth, W., Vogenauer, S., Tesón, F. (2003). The Role of Academics in the Legal System. In P. Cane & M. Tushnet (eds.), *The Oxford Handbook of Legal Studies*, (P. 940). Oxford. Oxford University Press. [in English]

9. Wahl, R. (1998). Die Misere der Betreuungsrelation in der Juristenausbildung. Wie eine Juristenausbildung durch gesetzlich vorgesehene Normen denaturiert wird. In

D. Stempel (ed.), *Juristenausbildung zwischen Internationalität und Individualität*, (pp. 379-394). Baden-Baden. Nomos. [in English]

10. Zimmermann, R. (2001). *Roman Law, Contemporary Law, European Law. The Civilian Tradition Today*, Oxford, Oxford University Press. Pp.108-109. [in English]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ГОНЧАРЕНКО Леся – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського Національного університету внутрішніх справ.

Наукові інтереси: професійна підготовка фахівців у галузі права.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

HONCHARENKO Lesia – Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Legal Disciplines of Sumy Branch of Kharkiv National University of Internal Affairs.

Scientific interests: professional training of legal professionals.

Стаття надійшла до редакції 16.09.2025 р.

Стаття прийнята до друку 29.09.2025 р.

УДК 37.02:004.8

DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-221-160-165

ГЛУЩУК Володимир –

вчитель історії Нестойтського опорного закладу освіти

Куяльницької сільської ради

Подільського району Одеської області Україна

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-2308-052X>

e-mail: wektor2017@gmail.com

ІНТЕГРАЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УЧНЯ: ВІД ГІПОТЕЗИ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТНЬОЇ МОДЕЛІ

У статті представлено гіпотезу щодо доцільності запровадження в педагогічну науку та практику авторського поняття інтегрального навчального потенціалу учня (ІНПУ) і методики його визначення – концептуальної моделі, покликаної поєднати гуманістичну педагогіку та сучасну освітню аналітику. Методика ґрунтується на принципі «Пізнай дитину – навчай дитину» й розглядає оцінювання не як контроль, а як процес підтримки розвитку. Автор висуває припущення, що аналіз і оцінювання когнітивних, мотиваційних, емоційно-вольових, фізіологічних, соціально-комунікативних, творчих, середовищних та інших ресурсів і чинників, а також академічних результатів у межах єдиної аналітичної моделі дадуть змогу точніше прогнозувати й підтримувати навчальний поступ дитини, здійснювати моніторинг змін упродовж навчального року, зменшувати суб'єктивність у взаєминах між адміністрацією школи, учителем, учнем і батьками, сприяти формуванню педагогіки довіри та персоналізованому навчанню.

Такий підхід узгоджується з концепцією Нової української школи та міжнародними орієнтирами OECD Learning Compass 2030 і UNESCO Futures of Education.

Інноваційність моделі ґрунтується на кількох ключових засадах: міждисциплінарності – ІНПУ інтегрує напрацювання педагогіки, психології, фізіології та соціології, формуючи цілісне бачення розвитку дитини; динамічності – увага зосереджується не на фіксації сталих показників, а на відстеженні індивідуальної траєкторії зростання; інструментальній новизні – використання штучного інтелекту дає змогу обробляти великі масиви даних, отримувати якісну аналітику, суттєво полегшуючи роботу учителя й розширюючи можливості оцінювання; практичній орієнтованості – результати трансформуються в чіткі рекомендації: для учня – маршрут розвитку, для батьків – поради щодо підтримки, для учителя – орієнтири педагогічної стратегії.

У статті окреслено постановку проблеми, логіку концепту, теоретичні передумови, поняття ІНПУ та структуру освітньої моделі на його основі, план практичного проєкту для подальшої емпіричної перевірки.

Ключові слова: гіпотеза; інтегральний навчальний потенціал учня; ІНПУ; динамічність; дитиноцентризм; Нова Українська школа; оцінювання; освітня модель; «Пізнай дитину – навчай дитину»; цілісність; штучний інтелект.

HLUSHCHUK Volodymyr –

History Teacher Nestoitke Hub Educational Institution

Kuyalnytska Village Council

Podilsk District, Odesa Region, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-2308-052X>

e-mail: wektor2017@gmail.com